

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับแต่การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี 2504 เป็นต้นมา กระแสความคิดในการพัฒนาประเทศได้ยึดปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยนำมาโดยตลอด โดยมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญเติบโตในระดับมหภาคเป็นสำคัญ ผลการพัฒนาที่ผ่านมา นั้น จะเห็นได้ว่าอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในอัตราที่สูงมาตลอด และมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจากภาคเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรมมากขึ้น

การพัฒนาประเทศในช่วงแผน 1 ถึงแผน 6 ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศที่น่าภาคภูมิใจไม่น้อย แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ส่งผลกระทบต่อที่ไม่พึงปรารถนาเกิดขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ การกระจายรายได้ที่ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมากขึ้นและเกิดปัญหาทางสังคมต่างๆ ตามมา เช่น การอพยพแรงงานจากชนบทเข้าสู่ศูนย์กลางการผลิตที่กระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ การทำลายรูปแบบดั้งเดิมของสังคมไทย ที่มีการดำรงชีพอย่างสันโดษ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พึ่งตนเองโดยการกลมกลืนไปกับสภาพแวดล้อม

รากเหง้าดั้งเดิมเหล่านี้ได้ถูกกระแสนิยมของ “วัฒนธรรมใหม่” ที่มากับกระบวนการพัฒนาประเทศ แปรเปลี่ยนไปสู่การแข่งขัน การหารายได้ตามกระแสทุนนิยม การเอาใจเอาเปรียบ และกระแสวัตถุนิยมที่กัดกร่อนสภาพชีวิต สภาพแวดล้อมและเยื่อใยทางสังคมเป็นลำดับ

ดังนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จึงได้ปรับแนวความคิดการพัฒนาจากเดิมที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ มาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ด้วยการพัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบ คือครบทั้งพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา คนที่ได้รับการพัฒนาแล้ว จะเป็นปัจจัยตัวกระทำนาระบบสัมพันธ์ใหญ่ ให้เป็นไปในแนวทางที่ดี ที่เกื้อกูลแห่งการดำรงอยู่ด้วยดีของมวลมนุษย์ด้วยกัน และเป็นปัจจัยสำคัญในการบ่งชี้ความสำเร็จของการพัฒนาทุกเรื่อง

การศึกษา จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งตามแนวทางการพัฒนาดังกล่าว สัมฤทธิ์ผลของระบบการศึกษาไม่เพียงแต่เป็นเครื่องอธิบายสัมฤทธิ์ผลทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาทางสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องกำหนดทิศทางและศักยภาพการพัฒนาในอนาคตที่จะต้องปรับเปลี่ยนให้ทันกับกระแสสังคมโลกอีกด้วย

การศึกษาแท้ที่จะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องเป็นระบบการศึกษาที่ครบถ้วนมีคุณภาพ เป็นองค์รวม จะต้องเป็นการพัฒนาที่ไปพร้อมกันหมด การศึกษาจึงแยกเป็น 3 ด้านของการดำเนินชีวิตซึ่งครอบคลุมการเป็นอยู่ของมนุษย์ทั้งหมด และการศึกษาทั้ง 3 ด้านนั้นจะต้องพัฒนาไปพร้อมกันเป็นองค์รวมอย่างมีคุณภาพ กล่าวคือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้าน

ปัญญา หลักการใหญ่ของพระพุทธศาสนาจึงแยกเป็น 3 คือ พัฒนาพฤติกรรมเรียกว่า ศีล พัฒนาจิตใจ เรียก สมาธิ พัฒนาศักยภาพเรียกว่า ปัญญา (พระธรรมปิฎก,2539)

กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงแยกได้เป็น 2 ตอน คือ

1. การพัฒนาคน โดยพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยตัวกระทำให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ด้วยการพัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบ คือครบทั้ง พฤติกรรม จิตใจ ปัญญา

2. การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยคนที่พัฒนาเต็มระบบนั้นเป็นตัวกลางหรือเป็นแกนกลางด้วยการเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ไปประสานปรับเปลี่ยนบูรณาการในระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่ให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ด้วยดีอย่างต่อเนื่องเรื่อยไป (พระธรรมปิฎก,2540)

กระบวนการเรียนการสอนที่จะพัฒนานักศึกษาไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ต้องให้โอกาสนักศึกษาในการยกระดับความรู้และทักษะได้ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินอยู่ในวิชาชีพ ที่สำคัญคือสอดคล้องกับชีวิตที่เป็นจริงความต้องการในอนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการพัฒนาที่เน้นการปฏิบัติจริง และใช้การเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นพื้นฐาน (UNESCO, 1996)

สถาบันอุดมศึกษา จึงมีหน้าที่หลักที่สำคัญคือ จะต้องพัฒนาบัณฑิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม หรืออาจจะกล่าวได้อย่างง่ายๆ ว่า บัณฑิตที่ผลิตออกไปจะต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะอันพึงประสงค์ 3 ประการคือ การเป็นผู้มีคุณธรรม คุณภาพ และคุณค่า (ทบวงมหาวิทยาลัย,2530)

1. คุณธรรม หมายถึง ให้เป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตากรุณา ซื่อสัตย์สุจริต ยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความตั้งใจที่จะทำประโยชน์แก่สังคมทั้งในขณะที่กำลังศึกษา และเมื่อสำเร็จการศึกษาออกไปแล้ว

2. คุณภาพ หมายถึง การเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในสาขาวิชาที่ศึกษา มีการวางแผน การทำงานอย่างมีระบบ ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าให้ลุล่วงไปด้วยดี มีความสามารถในการทำงานร่วมกัน อยู่ร่วมกัน เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ตลอดจนเป็นผู้ที่มีร่างกายสมบูรณ์ จิตใจปกติ สามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขตามแก่อัตภาพ

3. คุณค่า หมายถึง ให้เป็นบุคคลที่อยู่ในสังคมอย่างมีประโยชน์สามารถประพฤติตนให้เหมาะสมแก่หน้าที่ให้เป็นที่ปรารถนาของสังคม เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย และรักษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั่งามของชาติต่อไป

ในการผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้ที่มีลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 3 ประการนั้น การเรียนการสอนทางวิชาการภายในห้องเรียนอย่างเดียวไม่อาจพัฒนาให้เกิดลักษณะดังกล่าวได้ วิจิตร ศรีสอาน (2521) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า หลักสูตรในระดับอุดมศึกษาโดยทั่วไป มักมีข้อจำกัดทางวิชาการ คือ ไม่สอดคล้องกับการสร้างเสริมพัฒนาการโดยรอบด้าน ของนักศึกษาได้ เนื่องด้วยระเบียบวิธีและเวลาอันจำกัด จึงไม่สามารถตอบสนองในความต้องการและความสนใจของนักศึกษาได้อย่าง

ครบถ้วน ดังนั้น การที่จะพัฒนานักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่มีความสมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และ มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง และสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัย กระบวนการหรือกลวิธีที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาดังกล่าว คือ กิจกรรมนักศึกษา (Student Activity)

ในการประชุมสัมมนาผู้บริหารด้านกิจการนักศึกษา เรื่องกิจการนักศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (ทบวงมหาวิทยาลัย,2538) ด้านแนวทางในการพัฒนางาน กิจการนักศึกษา ได้กล่าวถึง นโยบาย ความร่วมมือระหว่างนักวิชาการ และฝ่ายกิจการนักศึกษา โดยให้มีมาตรการดังนี้

1. ให้มหาวิทยาลัยทบทวนหลักสูตร ให้เกิดความทันสมัย
2. ในด้านการเรียนการสอน ควรเน้นในแง่ของการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้รู้จักคิดมากกว่าเนื้อหาวิชา
3. เพิ่มความเข้าใจด้านทัศนคติ ของอาจารย์วิชาการกับงานกิจกรรมนักศึกษา
4. ควรสำรวจวิชาที่อยู่ในข่ายวิชาพื้นฐาน ที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในสถาบัน เพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพและจริยธรรม
5. ควรสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมในทุกเนื้อหาวิชา

จากการประชุมดังกล่าว ทบวงมหาวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะทำงานชั้นชุดหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่ศึกษา . พิจารณาหาแนวทางการนำเสนอรูปแบบโครงสร้างการบริหารงานด้านกิจการนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนา นักศึกษาอย่างสมบูรณ์ ซึ่งคณะทำงานได้สรุปผลการประชุมที่เป็นสาระสำคัญบางส่วนดังนี้ (ทบวงมหาวิทยาลัย ,2540)

1. ในการสร้างบัณฑิตให้มีคุณภาพ มีปัญหาบางส่วนเกิดจากโครงสร้างองค์กร เช่น ความไม่เข้าใจและไม่ประสานกันระหว่างวิชาการและกิจการนักศึกษา การให้ความสำคัญไม่เท่าเทียมกัน

2. บุคลากรในสถาบันต้องเข้าใจปรัชญาการพัฒนา นักศึกษาให้ตรงกัน โดยต้องทำหน้าที่ได้ทั้งวิชาการและกิจการนักศึกษา

3. ต้องคำนึงถึงการบูรณาการงานพัฒนานักศึกษาในทุกระบบเข้าด้วยกัน

จากที่กล่าวมานี้ ล้วนเป็นภาพสะท้อนที่ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการเรียนการสอนในสถาบัน อุดมศึกษานั้น ยังไม่สามารถตอบสนองการพัฒนา นักศึกษาได้อย่างครบถ้วน สภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่จริงๆ นั้น ยังขาดความร่วมมือ ขาดความเข้าใจ ยังแบ่งแต่ฝ่ายเด็ดขาดจากกัน และ บางครั้งภาพลักษณ์ของฝ่ายวิชาการกับฝ่ายกิจการนักศึกษา ยังถูกมองว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน เพราะกระบวนการ (Process) ในการพัฒนานักศึกษา แตกต่างกัน กระบวนการของฝ่ายวิชาการ คือ การลงทะเบียน การเรียน การสอน การสอบ ฯลฯ ส่วนฝ่ายกิจการนักศึกษาได้แก่ กิจกรรม นักศึกษา การพัฒนานักศึกษา ชมรมต่างๆ ฯลฯ แต่ถ้าหากมองถึงเป้าหมายแล้ว ทั้งสองมีเป้าหมายเดียวกัน คือ บัณฑิตที่พึงประสงค์

ด้วยเหตุนี้ กระบวนการพัฒนานักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย จึงยังไม่เกิดการพัฒนาแบบองค์รวม ยังไม่เกิดการพัฒนาที่ครบถ้วน ผลที่ได้รับ(Out put)จึงยังไม่เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์

มิลเลอร์ และพริ้นซ์ (Miller, and Prince,1976) กล่าวว่า การพัฒนานักศึกษานั้นไม่ใช่หน้าที่ของอาจารย์ผู้สอน ผู้บริหารมหาวิทยาลัย หรือบุคลากรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันโดยถือเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัย

จากปัญหาและแนวคิดที่กล่าวมา สถาบันอุดมศึกษาหลายสถาบัน จึงพยายามคิดหาวิธีการที่จะบูรณาการวิชาการกับกิจกรรมนักศึกษาเข้าด้วยกัน บางสถาบันใช้วิธีการปรับโครงสร้างการบริหารโดยใช้ผู้บริหารคนเดียวดูแลงานทั้งสองฝ่าย บางสถาบันพยายามใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบต่างๆ แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

รูปแบบการเรียนการสอนอีกแบบหนึ่งซึ่งหลายประเทศยอมรับว่า สามารถพัฒนานักศึกษาโดยมีการบูรณาการวิชาการกับกิจกรรมนักศึกษาอย่างแท้จริง คือ การเรียนการสอนเชิงบริการ(Service Learning) ซึ่งมีลักษณะพื้นฐานดังนี้ ([http:// www.fiu.edu/~ time4 chg/Library/bigdummy.html](http://www.fiu.edu/~time4chg/Library/bigdummy.html) ,1997)

1. ใช้การบริการชุมชนเป็นเครื่องมือสำหรับนำไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของรายวิชา
2. นักศึกษาสามารถแสดงผลหรือสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้และประสบการณ์ได้หลายวิธี เช่น การเขียน การอ่าน การพูด การฟัง และการสร้างสรรค์งานเดี่ยว งานกลุ่ม เป็นต้น
3. เป็นการส่งเสริมให้นักศึกษามีการพัฒนาในส่วนที่เป็นนามธรรม เช่น การรู้สึกห่วงใยผู้อื่น ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ตัว (มีสติ) การเห็นคุณค่าของตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ฯลฯ
4. เป็นความสัมพันธ์กัน ระหว่างการเรียนการสอนกับการบริการชุมชน
5. มีการนับหน่วยกิต
6. มีลักษณะของการสานประโยชน์ 3 หน่วย (win win win) คือสถาบัน ชุมชน และนักศึกษา ([http : //www.broward.cc.fl.us/bcc/st-affair/judith2.html](http://www.broward.cc.fl.us/bcc/st-affair/judith2.html) ,1997)
7. มีลักษณะวิชาเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) (Murray, 1996)

จากลักษณะของการเรียนการสอนเชิงบริการที่กล่าวมา พบว่าในประเทศไทยยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ แต่การบริการชุมชนซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนการสอนเชิงบริการนั้น พบว่ามีกิจกรรมนักศึกษาที่มีลักษณะของการบริการชุมชน และเป็นกิจกรรมที่นักศึกษาให้ความสนใจมากนั่นคือ กิจกรรมค่ายอาสาพัฒนา ซึ่งทบวงมหาวิทยาลัยได้ให้ความหมายว่า

"ค่ายอาสาพัฒนา" เป็นกิจกรรมของนักศึกษาที่กระทำเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือการสร้างถาวรวัตถุที่เป็นสาธารณสมบัติทั่วไป โดยนักศึกษาจะออกไปพัฒนาชนบทในถิ่นทุรกันดาร ยากไร้ หรือกิจกรรมที่จัดขึ้นในเมือง ได้แก่การช่วยเหลือประชาชนที่อยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม มีทั้งในด้านการสร้างถาวรวัตถุและให้การศึกษาแก่ประชาชนในด้านอาชีพ สาธารณสุข เพื่อให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2534)

หากพิจารณาให้ดีแล้ว กิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาในประเทศไทยสามารถพัฒนาสู่ความเป็นศาสตร์ได้ เพราะยังขาดเพียงการกำหนดเป้าหมายในกระบวนการวิชา ขาดการประเมินผลที่ชัดเจน และยังไม่มีการนับหน่วยกิต (Credit Reward) เท่านั้น หากสิ่งที่ขาดหายไปเหล่านี้ได้รับการเติมเต็มและเพิ่มเนื้อหากระบวนการวิชาอีกเล็กน้อย กิจกรรมค่ายอาสาพัฒนา ก็จะพัฒนาเป็นรายวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการ ที่มีบูรณาการวิชาการกับกิจกรรมนักศึกษาอย่างแท้จริง และส่งผลให้มีการพัฒนานักศึกษาอย่างมีคุณภาพ

อนึ่ง จากการประชุมคณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 13 - 14 พฤศจิกายน 2541 ที่จังหวัดนครปฐม มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสถาบันอุดมศึกษาดังนี้

1. การแก้ไขปัญหาทางด้านสังคมของประเทศ ต้องใช้กระบวนการที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง ให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด รัฐจึงควรส่งเสริมให้ชุมชน มีบทบาทและรวมตัวกัน ดำเนินกิจการต่างๆด้วยตนเอง
2. ให้สถาบันการศึกษา เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนและสนับสนุนการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพทางวิชาการของชุมชนให้ทันสมัยและเป็นระบบที่เรียนรู้ได้
3. เพิ่มบทบาทของมหาวิทยาลัยให้เป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์ข้อมูลของชุมชน ให้ชุมชนพึ่งพาได้ทั้งทางวิชาชีพ วิชาการ และการฝึกฝนทักษะความรู้ที่จะใช้กับการจัดการชุมชนให้พัฒนาแบบยั่งยืน
4. มหาวิทยาลัยควรมีหน่วยชนบทศึกษาหรือชุมชนศึกษาขึ้นเพื่อช่วยเหลือทางวิชาการแก่ชุมชนและเป็นบริการลักษณะตลาดวิชา

โดยสรุปปัญหาของกระบวนการพัฒนานักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของไทย เกิดจากสาเหตุดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการโครงสร้างองค์กรทำให้เกิดการไม่เข้าใจและไม่ประสานกันระหว่างกิจกรรมนักศึกษาและวิชาการ การให้ความสำคัญไม่เท่าเทียมกัน
2. ด้านบุคลากร ขาดความเข้าใจปรัชญาการพัฒนานักศึกษา โดยต้องทำหน้าที่ได้ทั้งกิจกรรมนักศึกษาและวิชาการ
3. ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอนส่วนใหญ่เน้นภาคทฤษฎีและเป็นการสอนแบบบรรยาย มีกิจกรรมเสริมในภาคปฏิบัติบ้างแต่ไม่ชัดเจน (ขึ้นอยู่กับผู้สอน)

4. ด้านการประเมินผล ประเมินแต่เพียงด้านทฤษฎี ทำให้บัณฑิตได้รับการพัฒนาอย่างขาดดุลยภาพ

5. ด้านนโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ละเลยองค์ความรู้เกี่ยวกับชนบทศึกษา ทำให้นักศึกษาขาดความเข้าใจสภาพที่แท้จริงของสังคมและมองข้ามภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากเหตุผลและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การพัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการ จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนานักศึกษาที่เหมาะสมที่สุดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะเป็นการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการวิชาการกับกิจกรรมนักศึกษา โดยมีสัดส่วนของทฤษฎีและปฏิบัติใกล้เคียงกัน มีการประเมินผลที่ให้ความสำคัญทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ โดยเฉพาะการปฏิบัติที่เป็นบริการชุมชน จะทำให้นักศึกษาได้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงอันจะก่อผลให้มีความเข้าใจสภาพสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ การพัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการ ยังสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนานักศึกษาแนวใหม่ที่ส่งเสริมให้มีการบูรณาการวิชาการกับกิจกรรมนักศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัย สอดคล้องกับนโยบายของคณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติที่เน้นให้สถาบันอุดมศึกษาเข้าไปมีบทบาทในชุมชน สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนากิจกรรมนักศึกษาสู่ความเป็นศาสตร์ของสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยอีกด้วย

ดังนั้น การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การสอนเชิงบริการในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้มีการบูรณาการวิชาการกับกิจกรรมนักศึกษา จึงเป็นนวัตกรรมทางการอุดมศึกษา ที่สมควรจะได้ดำเนินการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. วิเคราะห์สภาพการเรียนการสอน ในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการบริการชุมชน ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย
2. พัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการ ในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้เกิดการบูรณาการวิชาการกับกิจกรรมนักศึกษา
3. ทดลองและศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนเชิงบริการ ในสถาบันอุดมศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการวิเคราะห์สภาพการเรียนการสอน ในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการบริการชุมชน ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จะใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารของทบวงมหาวิทยาลัยที่จัดสรร จำนวน 8 รายการ ด้วยเหตุผลคือเป็นรายงานการวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนจากทบวงมหาวิทยาลัยในโครงการชนบทศึกษา 7 รายการและเป็นรายงานประมวลข้อมูล

เกี่ยวกับหลักสูตรชนบทศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย 1 รายการ นอกจากนั้นรายงานการวิจัยดังกล่าว ยังครอบคลุมแบบแผนการเรียนรู้เกี่ยวกับชนบทศึกษาในทุกภูมิภาคของประเทศ และรายงานประมวลข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรชนบทศึกษา ครอบคลุมหลักสูตรของทุกมหาวิทยาลัย ที่ทบวงมหาวิทยาลัยรวบรวมไว้ล่าสุดในปีที่ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย(ดูรายชื่อเอกสารทั้ง 8 รายการในบทที่ 3)

2. การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างรูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการ ทดลองและศึกษาผลการใช้รูปแบบ เพื่อนำไปใช้กับการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวกับการบริการชุมชนสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งในการพัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการ พิจารณาถึงตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบดังนี้

2.1 ตัวแปรต้น คือ รูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการ

2.2 ตัวแปรตาม คือ พัฒนาการของนักศึกษาด้านต่างๆ ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคล การเห็นคุณค่าในตนเอง ภาวะความเป็นผู้นำ ความคิดเห็นและประสบการณ์ของตนเอง ตัวแปรเหล่านี้เป็นผลผลิตของการเรียนการสอนเชิงบริการ ([http:// www.fiu.edu/~ time4 chg/Library/bigdummy.html](http://www.fiu.edu/~time4chg/Library/bigdummy.html) ,1997)

3. นำรูปแบบวิชาที่สร้างขึ้น ไปทดลองใช้กับนักศึกษาวิทยาลัยโยนก ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสังคมวิทยา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 เป็นรายวิชาในกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์หมวดศึกษาทั่วไปซึ่งเป็นวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการบริการชุมชนที่เปิดสอนในภาคเรียนที่ 2 ผู้วิจัยจึงเลือกทดลองใช้กับรายวิชาดังกล่าว และเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลองซึ่งต้องอาศัยการสังเกต ติดตาม ทั้งนักศึกษาที่เรียนตามปกติและนักศึกษากลุ่มทดลองอย่างใกล้ชิด ผู้วิจัยจึงเลือกวิทยาลัยโยนก ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชน สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ที่ผู้วิจัยปฏิบัติงานเป็นแหล่งศึกษาทดลอง

4. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการ เพื่อให้เกิดการบูรณาการวิชาการกับกิจกรรมนักศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงจำกัดขอบเขตของรูปแบบกิจกรรมที่จะใช้ศึกษา โดยเลือกเฉพาะกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาหรือที่ทบวงมหาวิทยาลัยเรียกกิจกรรมนี้ว่า กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ มาเป็นกิจกรรมหลักที่จะบูรณาการกับองค์ความรู้ทางวิชาการอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุผลคือ

4.1 เป็นกิจกรรมที่นักศึกษาให้ความสนใจมากเป็นอันดับหนึ่ง โดยพิจารณาจากรายงานสรุปผลการส่งเสริมกิจกรรมนักศึกษาปีงบประมาณ 2540 ของสำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2540) พบว่าโครงการกิจกรรมด้านบำเพ็ญประโยชน์มีจำนวน 300 โครงการ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ง)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

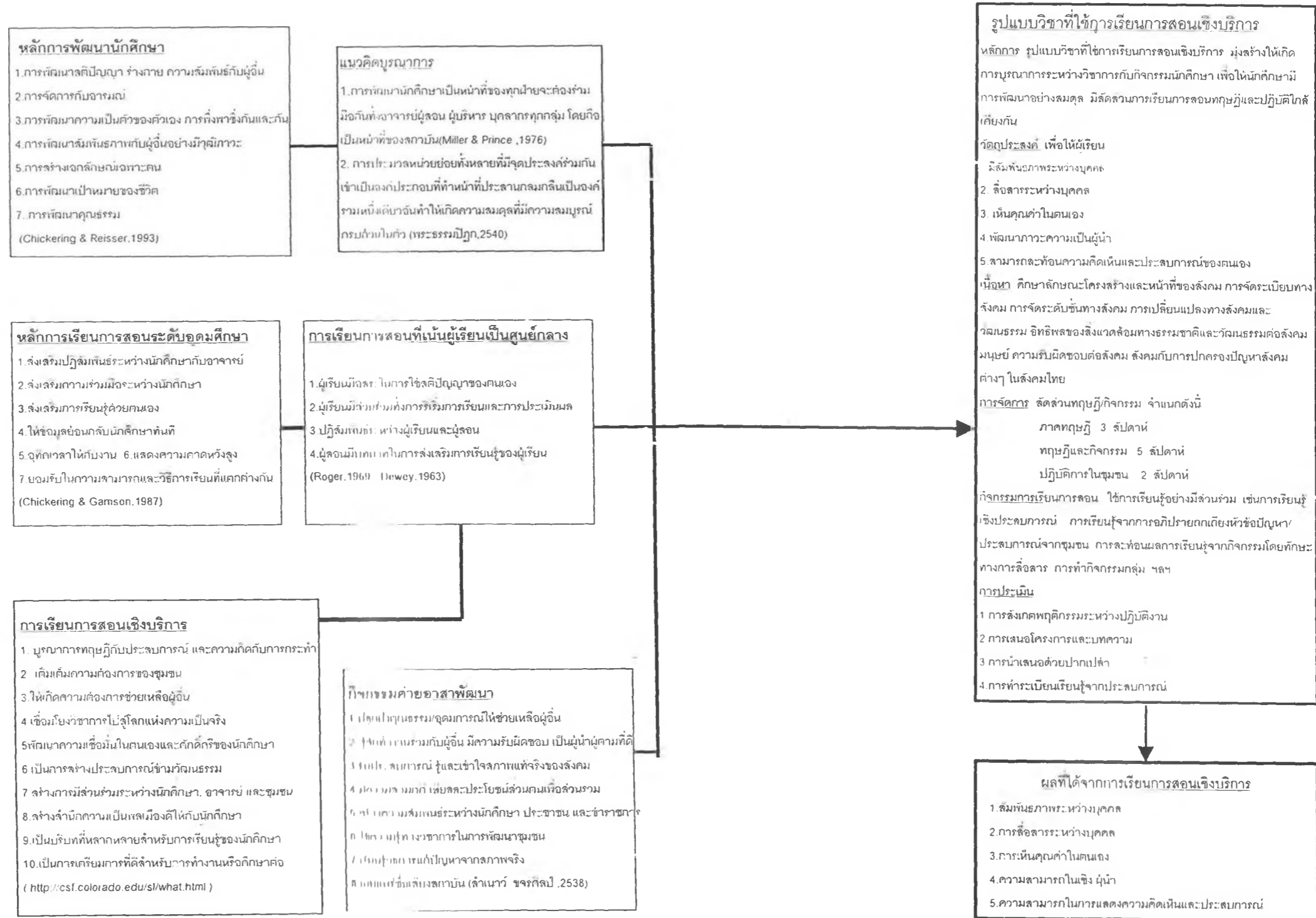
กรอบแนวคิดในการพัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการในสถาบันอุดมศึกษา ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย สร้างขึ้นโดยมีแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนา
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอน
3. แนวคิดและหลักการพัฒนานักศึกษา
4. หลักสูตรและวิชาที่เกี่ยวข้องกับชนบทศึกษา
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ

แนวคิดดังที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อพัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการ ในสถาบันอุดมศึกษา ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

กรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการ ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนา

"ค่ายอาสาพัฒนา" เป็นกิจกรรมของนักศึกษาที่กระทำเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือการสร้างถาวรวัตถุที่เป็นสาธารณสมบัติทั่วไป โดยนักศึกษาจะออกไปพัฒนาชนบทในถิ่นทุรกันดาร ยากไร้ หรือกิจกรรมที่จัดขึ้นในเมือง ได้แก่การช่วยเหลือประชาชนที่อยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม มีทั้งในด้านการสร้างถาวรวัตถุและให้การศึกษาแก่ประชาชนในด้านอาชีพ, สาธารณสุข, เพื่อให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี (ทววงมหาวิทยาลัย, 2534) ซึ่งมีวัตถุประสงค์โดยทั่วไปของกิจกรรมดังนี้ (สำเนาวิ ขจรศิลป์, 2538)

- 1.) เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและอุดมการณ์แก่นักศึกษา ให้รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น
- 2.) เพื่อฝึกนักศึกษา ให้รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น ให้มีความรับผิดชอบ และให้มีความสามารถเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
- 3.) เพื่อให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงจากการทำกิจกรรม อันจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสภาพที่แท้จริง ของสังคมชนบท
- 4.) เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีความสามัคคี มีความรับผิดชอบ และเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
- 5.) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและความสัมพันธ์ ระหว่างนักศึกษา ประชาชน และข้าราชการที่เกี่ยวข้อง
- 6.) เพื่อให้ศึกษามีโอกาสใช้ความรู้ทางวิชาการของตนเองในการพัฒนาชุมชน
- 7.) เพื่อให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ในการทำงาน และได้เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาจากสภาพจริง
- 8.) เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงเกียรติคุณของสถาบันอุดมศึกษา

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอน

2.1 การเรียนการสอนเชิงบริการ (<http://www.fiu.edu/~time4chg/Library/bigdummy.html>, 1997)

แนวคิดหลักของการเรียนการสอนเชิงบริการ พอสังเขปมีดังนี้

- 1.) บูรณาการทฤษฎีกับประสบการณ์ และความคิดกับการกระทำ
- 2.) เติมเต็มความต้องการของชุมชน
- 3.) เพื่อให้เกิดความต้องการช่วยเหลือผู้อื่น
- 4.) เพื่อเชื่อมโยงระหว่างวิชาการไปสู่โลกแห่งความเป็นจริง
- 5.) เพื่อพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองและศักดิ์ศรีของนักศึกษา
- 6.) เพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์ข้ามวัฒนธรรม

- 7.) เพื่อสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมระหว่างนักศึกษา, อาจารย์ และชุมชน
- 8.) สร้างสำนึกความเป็นพลเมืองดีให้กับนักศึกษา
- 9.) เพื่อพัฒนาบริบทที่หลากหลายสำหรับการเรียนรู้ของนักศึกษา
- 10.) เพื่อเป็นการเตรียมการที่ดีสำหรับการทำงานหรือศึกษาต่อในอนาคต

การประเมินผลการเรียนการสอนเชิงบริการ

- 1.) นักศึกษาสามารถแสดงถึงทักษะของตนเอง
- 2.) การสังเกตนักศึกษาระหว่างปฏิบัติงาน
- 3.) การสัมภาษณ์
- 4.) การทำระเบียบการเรียนรู้จากประสบการณ์
- 5.) การนำเสนอด้วยปากเปล่า
- 6.) การทำโครงการบริการ
- 7.) การเขียนบทความ

ผลผลิตของการเรียนการสอนเชิงบริการ

- 1.) มนุษย์สัมพันธ์
- 2.) การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
- 3.) การรู้ตัวมีสติ
- 4.) สำนึกต่อสังคม
- 5.) ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี
- 6.) ความรับผิดชอบ
- 7.) การวางแผน
- 8.) การเรียนรู้วัฒนธรรม

2.2. หลักการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา

ชิกเกอร์ริง และแกมสัน (Chickering and Gamson, 1987) ได้เสนอหลักการสำคัญ 7 ประการ เกี่ยวกับการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพในระดับอุดมศึกษาไว้ดังนี้

- 1.) ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาและอาจารย์ (Encourages Student-Faculty Contact)
- 2.) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างนักศึกษา (Encourages Cooperation Among Student)
- 3.) ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Encourages Active Learning)
- 4.) ให้ข้อมูลย้อนกลับทันที (Gives Prompt Feedback)
- 5.) อภิบาลเวลาให้กับงาน (Emphasizes Time on Task)

6.) แสดงความคาดหวังสูง (Communicates High Expectations)

7.) ยอมรับในความสามารถและวิธีการเรียนที่แตกต่างกัน (Respects Diverse Talents and Ways of Learning)

2.3 การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง(Student Centered Learning)

การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การจัดการเรียนการสอนในลักษณะที่ให้ผู้เรียนมีอิสระในการใช้สติปัญญาของตนเอง ให้ผู้เรียนมีความเกี่ยวข้องในการเรียนการสอนเป็นส่วนตัว ทั้งในลักษณะของการเป็นผู้ริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการประเมินผล การเรียนด้วยตนเอง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำทหายสติปัญญาของผู้เรียน ผู้เรียนและผู้สอนมีความเข้าใจและจริงใจต่อกัน กระบวนการที่เกิดขึ้นร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ผู้สอนจะมีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการจัดประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวผู้เรียน (Roger,1969 – Dewey,1963)

3. แนวคิดและหลักการพัฒนานักศึกษา

3.1 หลักการพัฒนานักศึกษา

ชิคเกอร์ริง และไรเซอร์ (Chickering & Reisser ,1993) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่สถาบันอุดมศึกษาควรพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวนักศึกษามี 7 ด้านคือ

- 1.) การพัฒนาความสามารถด้านสติปัญญา ด้านร่างกาย และความสัมพันธ์กับผู้อื่น
- 2.) การจัดการกับอารมณ์
- 3.) การพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองพร้อมกับยอมรับการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
- 4.) การพัฒนาสัมพันธภาพกับผู้อื่นอย่างมีวุฒิภาวะ
- 5.) การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตน
- 6.) การพัฒนาเป้าหมาย
- 7.) การพัฒนาความมีคุณธรรม

3.2 แนวคิดการบูรณาการ

เป็นแนวคิดที่สนับสนุนปรัชญาการพัฒนานักศึกษา อย่างครบถ้วนเป็นองค์รวม มีผู้กล่าวถึงแนวคิดบูรณาการ ดังนี้

“การพัฒนาศึกษานักศึกษานั้น ไม่ใช่หน้าที่ของอาจารย์ผู้สอน ผู้บริหารมหาวิทยาลัย หรือ บุคลากรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกัน โดยถือเป็นหน้าที่ของสถาบัน” (Miller & Prince , 1976)

“การบูรณาการ คือการประมวลหน่วยย่อยทั้งหลายที่มีจุดประสงค์ร่วมกัน เข้าเป็นองค์ประกอบที่ทำหน้าที่ประสานกลมกลืนกันเป็นองค์รวมหนึ่งเดียว อันทำให้เกิดความสมดุลที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัว (พระธรรมปิฎก ,2540)

3.3 แนวคิดวิธีดำเนินการเพื่อพัฒนานักศึกษาให้เป็นที่พึงประสงค์

ทบวงมหาวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาวิธีการในการวิธีดำเนินการเพื่อพัฒนานักศึกษาให้เป็นที่พึงประสงค์ขึ้น เพื่อทำหน้าที่ศึกษา พิจารณาหาแนวทางการนำเสนอรูปแบบโครงสร้างการบริหารงานด้านกิจการนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนา นักศึกษาอย่างสมบูรณ์ ซึ่งคณะทำงานได้สรุปผลการประชุมที่เป็นสาระสำคัญบางส่วนดังนี้ (ทบวงมหาวิทยาลัย ,2540)

1.) ในการสร้างบัณฑิตให้มีคุณภาพ มีปัญหาบางส่วนเกิดจากโครงสร้างองค์กร เช่นความไม่เข้าใจและไม่ประสานกันระหว่างวิชาการและกิจการนักศึกษา การให้ความสำคัญไม่เท่าเทียมกัน

2.) บุคลากรในสถาบัน ต้องเข้าใจปรัชญาการพัฒนานักศึกษาให้ตรงกัน โดยต้องทำหน้าที่ได้ทั้งวิชาการและกิจกรรมนักศึกษา

3.) ต้องคำนึงถึงการบูรณาการงานพัฒนานักศึกษาในทุกระบบเข้าด้วยกัน

4. หลักสูตรและวิชาที่เกี่ยวกับชนบทศึกษา

ทบวงมหาวิทยาลัย ได้ดำเนินการโครงการชนบทศึกษามาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2538 เป็นต้นมา โดยมีรูปแบบการบริหารโครงการ 2 ระดับ คือ

4.1 ระดับทบวงมหาวิทยาลัย เป็นการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน และความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ความชำนาญและข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทและจัดหางบประมาณแหล่งเงินทุน เพื่อสนับสนุนโครงการและการดำเนินงานในระดับมหาวิทยาลัย

4.2 ระดับสถาบัน เป็นการจัดการเรียนการสอน การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ การฝึกอบรม และให้บริการวิชาการในรูปแบบต่างๆ

การเรียนการสอนวิชาชนบทศึกษา ปัจจุบันปรากฏอยู่ในวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ระดับวิชาศึกษาทั่วไป ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต ปริญญาตรี ปริญญาโทปริญญาเอก

5.แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ

5.1ความหมายของรูปแบบ

รูปแบบ หมายถึง แบบจำลอง แบบแผน หุ่นจำลอง หรือโครงสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อแทนสภาพความเป็นจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบนั้น ๆ (วัชนีย์ เชาว์ดำรงค์,2542)

5.2 ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภทหลัก โดยในแต่ละรูปแบบสามารถแบ่งออกเป็นรูปแบบย่อยได้อีกตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของรูปแบบนั้น ๆ และมีองค์ประกอบของรูปแบบแตกต่างกันตามเป้าหมายของรูปแบบการสอนนั้น ๆ (Keeves,1997)

5.3 รูปแบบกระบวนการพัฒนานักศึกษา (Student Development Process Model)

รูปแบบกระบวนการพัฒนานักศึกษา สร้างโดยมิลเลอร์และพริ้นซ์ (Miller and Prince, 1976) เป็นรูปแบบการพัฒนานักศึกษาที่สามารถนำมาใช้ได้โดยทั่วไปและเป็นโครงการส่งเสริมการพัฒนานักศึกษาของสมาคมบุคลากรอุดมศึกษาแห่งประเทศไทยสหรัฐอเมริกา (American College Personnel Association) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 4 กิจกรรม ดังนี้

- 1.) การตั้งเป้าหมายในการพัฒนานักศึกษา
- 2.) การประเมินระดับการพัฒนาของนักศึกษา
- 3.) วิธีดำเนินการพัฒนานักศึกษา
- 4.) การประเมินโปรแกรมการพัฒนานักศึกษา

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การเรียนการสอนเชิงบริการ หมายถึง การจัดวิธีการเรียนรู้ให้นักศึกษาโดยบูรณาการทฤษฎีกับการปฏิบัติ ใช้การบริการชุมชนเป็นเครื่องมือสำหรับนำไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของรายวิชา โดยนักศึกษาสามารถสะท้อนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ได้หลายวิธี เป็นการพัฒนานักศึกษาในส่วนที่เป็นนามธรรม เช่น การรู้สึกห่วงใยผู้อื่น ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ตัว (มีสติ) การเห็นคุณค่าของตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม

รูปแบบวิชา หมายถึง แบบ หรือ โครงสร้างรายวิชาที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะใช้จัดกระทำเพื่อให้เกิดผลที่ตั้งเป้าหมายไว้แก่ผู้เรียน ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึงแบบ หรือ โครงสร้างรายวิชาที่สร้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องสัมพันธ์กับแนวคิดของการเรียนการสอนเชิงบริการ

สถาบันอุดมศึกษา หมายถึงสถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป ในงานวิจัยฉบับนี้หมายถึงสถาบันอุดมศึกษา ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยประเภทจำกัดรับเท่านั้น

การบูรณาการ หมายถึงการประมวลหน่วยย่อยทั้งหลายที่มีจุดประสงค์ร่วมกัน เข้าเป็นองค์ประกอบที่ทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียว ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึงการประสานกลมกลืนระหว่างวิชาการกับกิจกรรมนักศึกษาโดยอาศัยรูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการเป็นเครื่องมือ เพื่อนำไปสู่การพัฒนานักศึกษาอย่างครบถ้วนสมบูรณ์

วิชาการ ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง กระบวนการพัฒนานักศึกษาตามระบบทางวิชาการ ซึ่งได้แก่ การลงทะเบียน หลักสูตร การเรียน การสอน การสอบในรายวิชาต่างๆ

กิจกรรมนักศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นโดยสถาบันหรือนักศึกษา นอกเหนือจากการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยนักศึกษาเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ

รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการบริการชุมชน หมายถึง รายวิชาที่สอนในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และมีเนื้อหาทั้งหมดหรือบางส่วนเกี่ยวข้องกับหรือเชื่อมโยงกับชนบทศึกษา หรือชุมชนศึกษา โดยมีการลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพจริง หรือมีการศึกษาภาคสนาม ซึ่งเอื้อโอกาสในการบริการชุมชน

ชนบทศึกษา หมายถึง การเรียนการสอน การวิจัย การฝึกอบรม การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาฐานข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนบทไทย การติดตามการเปลี่ยนแปลงและนำเสนอปัญหาตลอดจนแนวทางในการวางแผนพัฒนาชนบท

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายถึง ความสามารถในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับใครๆได้ รวมทั้งดำรงรักษาความสัมพันธ์ที่ดีสืบไป

การสื่อสารที่มีคุณภาพ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะบอกได้ อธิบายได้ถึง ความรู้สึก ความต้องการ ทั้งโดยคำพูด และไม่ใช้คำพูด ตามวิถีทางที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม และสถานการณ์ที่บ่งบอกความปรารถนาในสิ่งต่างๆ ความชอบ ความไม่ชอบ ความกลัว และยังรวมถึงความสามารถในการขอร้อง ขอความช่วยเหลือในบางเวลา

การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเองเป็นคนมีคุณค่า ค้นพบและภูมิใจ ในความสามารถต่างๆของตนเอง โดยไม่มุงสนใจที่รูปร่างหน้าตาหรือเพศ

ความสามารถในเชิงผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมและคุณลักษณะของบุคคล ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกของกลุ่มให้เป็นหัวหน้า เป็นผู้แทน เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรม ให้เป็นผู้มีอำนาจ

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลองซึ่งต้องอาศัยการสังเกต ติดตาม ทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองอย่างใกล้ชิด ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องเลือกวิทยาลัยโยนก ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชน สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ที่ผู้วิจัยปฏิบัติงานเป็นแหล่งศึกษาทดลอง ด้วยเหตุนี้รายวิชาที่ใช้ทดลองรูปแบบการเรียนการสอนเชิงบริการ จึงต้องเป็นรายวิชาที่อยู่ในสาขาสังคมศาสตร์เท่านั้น(ปัจจุบันวิทยาลัยโยนกเปิดสอน 5 คณะ ซึ่งอยู่ในสาขาสังคมศาสตร์ทั้งสิ้น) ผู้วิจัยได้เลือกวิชาสังคมวิทยา ซึ่งเป็นรายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปและเป็นวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการ

เลือกวิชาสังคมวิทยา ซึ่งเป็นรายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปและเป็นวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ การบริการชุมชนที่เปิดสอนในภาคเรียนที่ 2 ที่วิทยาลัยโยนก และเป็นรายวิชาในหมวดศึกษา ทั่วไปที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการบริการชุมชนที่สอนในหลายมหาวิทยาลัย

2. การวิจัยครั้งนี้ เครื่องมือสำหรับวัดพัฒนาการของนักศึกษาให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการในสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวง มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นแนวทางในการบูรณาการวิชาการกับกิจกรรมนักศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม
2. ได้ตัวอย่างรูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการ ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับ รายวิชาอื่นๆ ที่เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษา
3. ได้แนวทางในการพัฒนาศาสตร์ทางด้านกิจการนักศึกษาเพิ่มขึ้น